

UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI
FACULTATEA DE DREPT
ȘCOALA DOCTORALĂ DE DREPT

Domeniul Drept procesual civil

ACTELE DE PROCEDURĂ ÎN PROCESUL CIVIL

Conducător științific,
Prof. univ. dr. Traian Cornel Briciu

Student – doctorand,
Roxana Rizea (Stanciu)

București
- 2026 -

Avizat,
Coordonator științific,
Prof.univ.dr. Traian Cornel BRICIU

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

ACTELE DE PROCEDURĂ ÎN PROCESUL CIVIL

Cuvinte cheie: *drept procesual civil, acte de procedură, citare, comunicarea actelor, condiții de formă, sancțiuni, nulitate, decădere, perimare, Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Curtea de Justiție a Uniunii Europene*

I. Actualitatea și importanța temei de cercetare. Scopul și obiectivele cercetării

Dreptul procesual civil are ca funcție esențială crearea cadrului legal și conceptual în care se desfășoară procesul civil. La rândul său, noțiunea de „proces” a primit, de-a lungul timpului, numeroase definiții și nuanțări. Cu toate ezitățile și contradicțiile, ceea ce este cert este faptul că procesul civil nu reprezintă în realitate altceva decât modalitatea prin care statul se implică în derularea raporturilor juridice ce fac obiectul dreptului privat, fapt mai degrabă atipic pentru domeniul dreptului public. Tocmai pentru că interesele private sunt implicate, ca regulă, în derularea procesului civil, această intervenție a statului nu poate avea loc decât cu respectarea unei serii de limitări. O primă categorie de astfel de limite este reprezentată de pretențiile și condițiile impuse de părți, prin conținutul cererilor acestora. A doua categorie de limitări, deopotrivă importante, se referă la respectarea legii, a principiilor fundamentale, a tuturor condițiilor stabilite de lege cu privire la desfășurarea procesului. Această categorie de limitări este obligatorie nu

numai pentru instituțiile publice chemate să participe la derularea procesului, ci și părților, ale căror interese și drepturi nu pot fi luate în discuție decât dacă actele respectivelor părți sunt la rândul lor realizate în conformitate cu legea.

Unele definiții mai vechi ale procesului surprindeau mai degrabă latura referitoare la cadrul subiectiv al acestuia, arătând că este vorba despre acea activitate desfășurată de instanța de judecată, de părți, de organul de executare și de alte persoane sau instituții care concură la realizarea justiției¹. Se mai subliniază că relevante sunt raporturile dintre acești participanți, menționați mai sus, în vederea realizării ori stabilirii drepturilor civile, pe baza procedurii stabilite prin lege și în scopul servirii intereselor cetățenilor.

Tot sursele² mai vechi pornesc de la adagiul medieval *actus trium personarum: iudicis, actoris atque rei*; astfel, ajung la concluzia că procesul civil trebuie definit prin raportare la activitatea concurentă a acelor participanți considerați indispensabili, respectiv instanța, reclamantul și pârâtul.

Forma principală de manifestare a acestor participanți este reprezentată de actele de procedură pe care le realizează, motiv pentru care doctrina modernă definește procesul civil tocmai ca pe o serie ori un complex de astfel de acte³. Codul de procedură civilă folosește noțiunea de „acte de procedură” fără a o defini, fiind însă indiscutabil faptul că, cel mai adesea, se referă la *instrumentum*. Cu toate acestea, actul de procedură reprezintă un act juridic, iar studiul nostru demonstrează că, în esență, actul de procedură civilă reprezintă o concretizare dinamică a scopurilor pentru care este conceput actul juridic civil. Așadar, actul de procedură cunoaște și dimensiunea de *negotium*, altminteri ar fi sinonim „forme de procedură”, însă această confuzie este pe deplin înlăturată de doctrina⁴ ultimelor decenii.

Tocmai faptul că actul de procedură reprezintă o categorie de acte juridice, beneficiind astfel de ambele manifestări – *instrumentum* și *negotium* – constituie fundamentul constatării noastre, potrivit căreia, în conținutul acestuia se regăsesc în ponderi echivalente atât aspectele formale, cât și cele care țin de voința emitentului actului. Dacă, în cazul părților, manifestarea de voință este

¹ A. Hilsenrad, I. Stoenescu, *Procesul civil în R.P.R.*, Ed. Științifică, 1957, p. 11.

² I. Stoenescu, S. Zilberstein, *Tratat de drept procesual civil* (citată în continuare **Tratat...**), vol. I, Tipografia Universității din București, București, 1975, p. 23.

³ V. M. Ciobanu, *Tratat teoretic și practic de procedură civilă* (citată în continuare **Tratat...**), Vol. I, Ed. Național, București, 1999, p. 453.

⁴ I. Deleanu, *Tratat de procedură civilă* (citată în continuare **Tratat 2013**), vol. I, Ed. Universul Juridic, București, 2013, pp. 766-767; P. Pop, *Câteva considerații despre actele de procedură în procesul civil* (citată în continuare **Câteva considerații...**), în R.R.D.P. nr. 6/2014.

ghidată de interesele sau drepturile a căror protecție este urmărită de către emitent, în ceea ce privește instanța, această manifestare este subsumată voinței de a exercita un rol legal existențial. Din acest motiv am ales ca analiza asupra formei și efectelor actelor de procedură să urmeze această structură duală, în funcție de emitentul actului – parte procesuală sau instanță – rezultatul fiind tocmai în sensul de a accentua relevanța factorului volitiv. Așadar, abordarea scindată pe aceste două paliere a avut drept scop tocmai evidențierea relevanței acestui factor, premisa fiind aceea că motivația din spatele actelor de procedură este la fel de relevantă ca și forma acestor acte, iar importanța lor depășește simplele necesități formale ale procesului.

Cu toate că tema cercetării este una ce se raportează la fundamentul noțiunii de „proces”, ceea ce pare să restrângă importanța demersului, întrucât instituțiile fundamentale sunt de regulă deja explorate în profunzime în doctrină, lucrarea noastră va demonstra nu numai faptul că tematica a fost prea puțin abordată în perioada recentă, dar și faptul că interesul pentru înțelegerea acestei instituții se menține actual. Pe durata cercetării noastre (oct. 2019 – aug. 2025), au existat nu mai puțin de patru modificări legislative⁵ cu privire tocmai la actele de procedură, asupra cărora am avut ocazia să ne expunem opinia, dar noi modificări au operat și la foarte scurt timp după încheierea cercetării⁶ (dec. 2025), acestea din urmă neregăsindu-se în cuprinsul tezei. Această dinamică nu face, însă, altceva decât să demonstreze că instituția actelor de procedură reprezintă o structură fundamentală a procesului, a cărei importanță nu scade odată cu timpul.

Interdisciplinaritate și cercetări anterioare

Motivele pentru care am ales această temă a cercetării sunt legate de utilitatea unei astfel de reiterări a unui studiu⁷ anterior, rămas însă unic în domeniul dreptului procesual civil. Domeniul actelor de procedură poate părea arid, mai cu seamă din cauza formalismului care predomină în cadrul reglementărilor relevante. Că așa stăteau lucrurile în perioada aplicării Codului de

⁵ Legea nr. 114/2021 privind unele măsuri în domeniul justiției în contextul pandemiei de COVID-19, publicată în M.Of. nr. 457 din 29 aprilie 2021; Legea nr. 192/2022 pentru completarea Legii nr. 134/2010 privind Codul de procedură civilă, publicată în M. Of. nr. 643 din 29 iunie 2022; Legea nr. 220/2022 privind valorificarea adaptată a unor măsuri dovedite benefice pentru instituțiile din domeniul justiției instituite pe perioada stării de alertă declarate în vederea prevenirii și combaterii efectelor pandemiei de COVID-19, publicată în M. Of. nr. 724 din 19 iulie 2022; Legea nr. 214/2024 privind utilizarea semnăturii electronice, a mărcii temporale și prestarea serviciilor de încredere bazate pe acestea, publicată în M. Of. nr. 647 din 08 iulie 2024.

⁶ Legea nr. 216/2025 pentru modificarea art. 150 alin. (2) din Legea nr. 134/2010 privind Codul de procedură civilă, publicată în M. Of. nr. 1151 din 11 decembrie 2025.

⁷ O. Ungureanu, *Actele de procedură în procesul civil (la instanța de fond)*, Casa de Editură și Presă Șansa, București, edițiile 1994 și 2000.

procedură civilă de la 1865 ne demonstrează tocmai unicitatea studiului amintit, acesta constituind timp de decenii întregi o lucrare de referință pentru acea componentă a dreptului procesual civil care interesează actele de procedură în dreptul procesual civil. Desigur că mulți autori⁸ au abordat, în lucrări extrem de importante, analiza actelor de procedură. Cu toate acestea, o altă lucrare care să concentreze cercetarea asupra acestui segment de reglementare nu a mai apărut nici înainte de intrarea în vigoare a actualului Cod de procedură civilă, nici după acest moment.

Demersuri notabile și valoroase în materia cercetării actelor de procedură desigur că au existat și după anul 2013, iar lucrarea de față le integrează concluziile. Cu toate acestea, este vorba despre studii concentrate fie asupra citării și comunicării actelor de procedură⁹, fie asupra sancțiunilor aplicabile în materia dreptului procesual civil¹⁰. Așadar, cercetarea noastră a căutat să readucă o viziune de ansamblu asupra materiei actelor de procedură în cadrul procesului civil, în etapa judecătii, atât din perspectiva condițiilor de valabilă întocmire a acestor acte, cât și din aceea a efectelor lor, precum și a sancțiunilor incidente în caz de nelegală întocmire.

Intenția cercetării a fost aceea de a recoagula sursele relevante de informație pentru a extrage noua concepție a legii asupra actelor de procedură, însă prin utilizarea unei analize pe paliere mai largi de informație. Legislația, jurisprudența instanțelor naționale și cea constituțională, precum și doctrina au constituit nucleul dur al cercetării. Însă am considerat oportun ca acestui nucleu să îi adăugăm surse de informare devenite necesare în ultimele decade, așa cum sunt jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene, cea a Curții Europene a Drepturilor Omului și principiile UNIDROIT. De asemenea, pentru că secolul al XXI-lea pare să stea sub semnul dezvoltării inteligenței artificiale și al comunicării electronice, ne-am întrebat cum vor fi integrate aceste realități științifice și tehnice domeniului juridic și, mai ales, cum vor fi afectate regulile ce guvernează actele de procedură.

În fine, ca o concluzie a acestei etape de prezentare, trebuie să subliniem faptul că actele de procedură constituie celulele esențiale din care este construit întregul organism al procesului civil. Cunoașterea aprofundată a principiilor după care acestea funcționează constituie un prim pas esențial în dezvoltarea domeniului dreptului procesual civil, întrucât esența acestei discipline

⁸ Avem în vedere, printre mulți alții, autorități precum A. Hilsenrad, I. Stoenescu, *op. cit.*; V. M. Ciobanu, *Tratat...*; I. Deleanu, *Tratat 2013*; I. Leș, *Tratat de drept procesual civil*, Ed. ALL BECK, București, 2001; G. Boroi, *Codul de procedură civilă comentat și adnotat*, Ed. ALL Beck, București, 2001.

⁹ A. Tabacu, *Citarea și comunicarea actelor de procedură civilă*, Ed. Universul Juridic, 2013; G. C. Frențiu, *Citarea și comunicarea actelor de procedură în procesul civil*, Ed. Hamangiu, 2021.

¹⁰ P. Pop, *Sancțiuni procedurale în procesul civil*, Ed. Universul Juridic, București, 2016.

juridice este procesul civil, iar procesul civil nu poate fi conceput fără clasică „înlănțuire”¹¹ a actelor de procedură care îl compun și îl obiectivează.

Desigur că premisa cercetării nu este limitată decât din considerente de volum la sfera dreptului procesual civil. Concluziile ce rezultă însă din prezenta lucrare sunt utile tuturor domeniilor în care sunt aplicabile dispozițiile Codului de procedură civilă. Cum acesta reprezintă legea procesuală aplicabilă nu doar în materie civilă [art. 2 alin. (1) C.pr.civ.], ci și în orice alte materii în care legea nu cuprinde dispoziții contrare [art. 2 alin. (2) C.pr.civ.], utilitatea studiului nostru se extinde și asupra acestor materii. Domenii importante și care constituie arii extinse ale practicii judiciare – cum este cazul contenciosului administrativ, al insolvenței, al litigiilor de muncă – nu conțin reglementări proprii în materie procedurală, astfel că aplică tot normele Codului de procedură civilă. Mai mult, chiar și în cadrul procesului penal, normele de drept procesual civil își pot găsi utilitatea, venind în completarea celor specifice materiei penale.

Mai trebuie subliniat faptul că vocația unei cercetări juridice într-un domeniu atât de fundamental precum cel de față nu este limitată la clarificarea unor dificultăți de moment în interpretarea și aplicarea legii. Dimpotrivă, așa cum Codul de procedură civilă reprezintă un act normativ fundamental, adoptat pentru a fi aplicat timp de decenii sau secole după intrarea sa în vigoare, și cercetarea unui domeniu de bază precum cel de față trebuie să ajungă la concluzii suplă și suficient de bine argumentate, astfel încât acestea să nu își piardă utilitatea nici în timp și nici în raport de necesitățile dinamice ale altor domenii care le utilizează.

Metodologia cercetării științifice

Așa cum am arătat deja, structuriile cercetării i-au fost integrate surse dintre cele mai diverse, pornind de la doctrina și jurisprudența veche, la care se adaugă jurisprudența actuală, de la toate nivelurile de jurisdicție, interpretările și considerentele deciziilor obligatorii ale Curții Constituționale și ale Înaltei Curți de Casație și Justiție, jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului și cea a Curții de Justiție a Uniunii Europene, Principiile UNIDROIT. Metoda istorică ne-a permis să cercetăm modul în care instituția actelor de procedură s-a reflectat în tradiția de reglementare și aplicare a dreptului procesual civil. Metoda cantitativă a permis analiza tuturor interpretărilor jurisprudențiale ale dispozițiilor legale relevante, pentru a observa actele de procedură nu doar în dimensiune statică, pur doctrinară, ci și în dinamica instituțiilor procesuale

¹¹ O. Ungureanu, *op. cit.*, 2000, p. 8.

pe care le facilitează. Metoda analitică și cea sistemică au permis integrarea tuturor informațiilor pentru a obține o imagine polivalentă cu privire la obiectul cercetării, relevând astfel concluziile de interpretare retroactivă, dar și proiecțiile privind viitorul materiei cercetate.

În fine, metoda comparativă ne-a oferit date importante cu privire la modalitatea în care alte sisteme de drept (francez, Quebec, italian, german, spaniol) au construit instituția modernă a actelor de procedură. Unele dintre aceste sisteme au constituit mereu surse de inspirație pentru legislația noastră procesual civilă, astfel că am găsit firesc să observăm cum au modernizat acestea conceptul de acte de procedură. Deopotrivă, sistemele juridice care sunt mai degrabă diferite de concepția noastră au la rândul lor de oferit idei cu privire la modul în care legislația ar putea fi îmbunătățită și adaptată unei societăți aflate într-un stadiu avansat de dezvoltare tehnologică.

II. Structura cercetării științifice

Capitolul I este gândit pentru a așeza baza cercetării, întrucât conține definiții – procesul civil, actul juridic civil, actul de procedură, formele de procedură – clasificări și o privire rapidă asupra funcțiilor actelor de procedură. Desigur că sunt trasate și linii de demarcație între noțiunile relevante procesului civil și cele care interesează alte ramuri majore ale dreptului – dreptul civil și dreptul procesual penal – dar care au puncte de contact cu domeniul dreptului procesual civil, mai cu seamă în privința actelor de procedură.

În cuprinsul **capitolului al II-lea**, care tratează condițiile generale ale actelor de procedură, am pornit de la o privire de ansamblu asupra modului în care a evoluat în timp reglementarea actelor de procedură, fiind evidentă preocuparea din ce în ce mai pronunțată a legiuitorului pentru crearea unui cadru clar și detaliat în care aceste acte pot exista în mod valabil și își pot produce efectele. Forma scrisă este cea care deține, printre celelalte condiții, greutatea cea mai importantă, astfel că procesul modern este orientat spre preponderența acestei cerințe, ca și condiție pentru obținerea deplină a efectelor respectivelor acte. Desigur, oralitatea a pierdut doar parțial teren în fața formei scrise, iar echilibrul dintre cele două principii este în continuare unul temperat de dreptul fundamental de acces la instanță.

În plus față de condițiile impuse de lege cu privire la actele de procedură, analizate în general în doctrină, am identificat și o altă cerință extrinsecă actelor, respectiv aceea a comunicării acestora, incidentă numai în cazul unor categorii limitate de acte. Am mai putut observa, de

asemenea, că legislația noastră este cea mai permisivă cu privire la utilizarea altei limbi decât cea oficială a statului, în cursul procedurii de judecată, aspect criticat de voci reputate ale doctrinei noastre.

În continuare, sunt trecute în revistă condițiile generale de formă ale actelor de procedură, cu accent asupra cerinței semnării actului, element mai puțin discutat în doctrina recentă, inclusiv în varianta semnării electronice a actului. Concluziv, am subliniat caracterul mai pronunțat formalist al actelor de procedură emise de instanță, aspect dictat mai degrabă de operativitate și de necesitatea formularizării activității instanțelor, în contrast cu disponibilitatea care guvernează regimul formei actelor efectuate de părți.

În fine, este dezbătută și chestiunea existenței sau nu a unor condiții de fond cu privire la acestea. În opinia noastră, există un clivaj între noțiunile de acțiune și act juridic civil, pe de o parte - iar acestea sunt supuse unor condiții de fond -, și respectiv noțiunea de act de procedură, care este în mai mică măsură *negotium* și preponderent *instrumentum*, astfel că nu poate decât, cel mult, să fie grevat de condiții de formă și să sufere consecințele derivate ale nulităților de formă atașate acțiunii însăși (lui *negotium*).

În ceea ce privește **capitolul al III-lea**, intitulat „Cerințele de formă și efectele actelor de procedură”, pentru sistematizarea acestuia, dată fiind cantitatea semnificativă de informație, am apelat la distincția între actele de procedură realizate de părți și cele emise de instanță. Cu toate că distincția poate părea artificială, este o abordare utilizată și în precedent (O. Ungureanu) și este justificată prin elementul esențial de diferențiere dintre acestea – efectele acestor acte.

Actele de procedură întocmite de părți – cererile – beneficiază de o reglementare detaliată, astfel încât a fost necesară structurarea analizei prin raportare la etapele procesuale în care acestea sunt întocmite (fond, apel, căi de atac extraordinare, proceduri speciale). O parte importantă a cercetării a fost dedicată cererii de chemare în judecată, fiind relevante contrastele față de legislațiile altor state, dar și practicile instanțelor europene – CEDO și CJUE. Au fost analizate și aspecte punctuale precum ipotezele absenței sau insuficienței motivării în drept a cererii, în relație cu obligația instanței de a califica juridic cererea, sau condiția semnării actelor de procedură.

O subsecțiune specială a fost alocată procedurii regularizării cererii de chemare în judecată. În opinia noastră, o abordare legată de cerințele formale ale cererii nu poate fi completă în absența acestei etape procesuale, care a provocat cele mai importante dezbateri în doctrină după intrarea în vigoare a actualului Cod.

Au fost analizate și întâmpinarea, răspunsul la întâmpinare și cererea reconvențională. O privire aparte a avut ca obiect cererea de apel, fiind observate în practică multiple probleme de interpretare și aplicare a legii în privința condițiilor formale și de validitate a cererii, multe dintre acestea fiind legate de caracterele definatorii ale apelului. Am tratat, de pildă, în mod aparte, semnarea și comunicarea cererii de apel, întrucât practica instanțelor a permis o astfel de cercetare axată pe specificul căii de atac și pe alternativele moderne de comunicare a actelor între părți și către instanță.

Pe de altă parte, actele de procedură emise de instanță – hotărârile – au primit de asemenea o reglementare mai precisă, însă cercetarea noastră a găsit câteva aspecte ce rămân deschise interpretării. Amintim, de pildă, problematica motivării încheierilor și a celorlalte hotărâri judecătorești, cea a opiniilor separate, reglementarea minutei, problema semnării hotărârii judecătorești.

O secțiune aparte este rezervată efectelor actelor de procedură, de asemenea văzute prin raportare la emitentul acestor acte. Tocmai aceste efecte și distincțiile dintre ele subliniază, în opinia noastră, necesitatea acestei abordări bipartite.

Materia citării și comunicării actelor de procedură se regăsește în cuprinsul **capitolului al IV-lea**. Această parte a lucrării, la fel de amplă ca și cea precedentă, reunește observații ale doctrinei și jurisprudență care au identificat, de-a lungul timpului, mai multe inadvertențe sau dificultăți de aplicare a legii, motiv pentru care resursele cercetării au fost, prin comparație cu celelalte capitole, cele mai extinse.

Am analizat atât obligația de a cita părțile cât și procedura propriu-zisă, dar și efectele citării sau comunicării nelegale a actelor de procedură. Am dezbătut, de pildă, argumentele referitoare la necesitatea sau posibilitatea citării titularului cererii de intervenție pentru termenele premergătoare încuviințării în principiu a cererii, precum și interpretarea actuală a normelor referitoare la schimbarea locului citării.

În materia efectelor citării nelegale și a comunicării nelegale a actelor de procedură, o resursă importantă a fost reprezentată de practica CEDO și CJUE, jurisprudența acestor entități fiind până acum incomplet explorată. Nu au fost omise nici particularitățile procedurii de citare sau comunicare în materia procedurilor speciale, precum nici modalitățile prin care pot fi invocate și remediate neregularitățile în materia arătată.

O atenție specială a fost acordată modificărilor aduse Codului cu privire la comunicarea prin mijloace electronice a citațiilor sau a altor acte de procedură, în paralel cu discutarea capacităților tehnice și a efectelor utilizării sistemului dosarului electronic.

O cercetare dedicată actelor de procedură nu putea omite sancțiunile aplicabile în materia actelor de procedură, cu toate că există deja alte cercetări axate asupra problematicii sancțiunilor în materia dreptului procesual civil care au reușit să contureze o imagine foarte clară asupra acestora. Analiza comprehensivă și structurată a sancțiunilor se regăsește în **capitolul al V-lea**, în cadrul căruia ne-am concentrat asupra principalelor instituții – nulitatea, decăderea și perimarea, cu o scurtă trimitere și la alte tipuri de sancțiuni reglementate de lege.

Fără a avea pretenția de a fi adus noi interpretări și soluții cu privire la acest domeniu, am adus însă unele precizări cu privire la remedierea cauzei de nulitate a actului de procedură, precum și cu privire la modalitatea de invocare a cauzelor de nulitate. Și în materia decăderii, am adăugat unele observații proprii referitoare la dovada comunicării actului de procedură către instanță, în ipoteza reglementată de art. 183 alin. (3) C.pr.civ.

Pentru a contura o imagine completă a obiectului cercetării, în **capitolul al VI-lea** am apelat la reglementările, doctrina și practica judiciară a altor state. Am căutat corespondențe și, mai cu seamă, diferențele de reglementare în materia actelor de procedură, în câteva alte sisteme juridice naționale. În concret, am văzut regimurile de reglementare francez, pe cel al provinciei Quebec, pe cel italian, pe cel german și pe cel spaniol. Din cauza amplitudinii materialului documentar și a informațiilor, am ales să analizăm doar trei paliere esențiale, respectiv forma cererilor, forma hotărârilor judecătorești, modalitățile de citare și comunicare a actelor de procedură, pentru a putea evidenția concluziile cercetării noastre.

Pentru elaborarea acestor capitole, am utilizat o amplă bibliografie axată nu numai pe studii și articole ale doctrinei, ci și pe o vastă jurisprudență (peste 200 de hotărâri judecătorești ale instanțelor naționale de la toate nivelurile, precum și aproximativ 100 de decizii ale Curții Europene a Drepturilor Omului și ale Curții Europene de Justiție). La acestea se adaugă surse doctrinare și jurisprudențiale aparținând sistemelor de drept examinate comparativ.

Capitolul al VII-lea abordează viitorul actelor de procedură. După o scurtă retrospectivă a modului în care a evoluat legislația de interes în domeniu, am arătat că digitalizarea justiției apare deja în cursul cercetării drept o direcție ireversibilă a evoluției reglementării și a practicii. Domeniul inteligenței artificiale, intrat deja în cotidian în ultimii ani, nu a fost trecut cu vederea,

cu toate că pentru moment aplicațiile care implementează astfel de soluții tehnice se dovedesc mai degrabă utile pentru cercetarea și sistematizarea datelor, și mai puțin performante în ceea ce privește întocmirea efectivă a actelor de procedură. Relevant este însă faptul că legea încearcă să rămână în contact cu această realitate și să o normeze, pe cât posibil.

În opinia noastră, instrumentele inteligente pot facilita întocmirea actelor de procedură sub aspectul cerințelor formale, pur tehnice, precum și comunicarea acestora. În schimb, nucleul actelor de procedură, conținutul lor substanțial și preponderent producător de efecte va rămâne în continuare dependent de factorul uman. Din acest motiv, rămân relevante toate concluziile cercetării noastre cu privire la actele de procedură în cadrul procesului civil, acestea constituind în realitate baza conceptuală pe care pot fi construite orice alte dezvoltări practice ulterioare, indiferent că vor avea la bază inteligența artificială sau pe cea umană.

În ceea ce privește reglementarea, ne-am exprimat în favoarea unor soluții deja utilizate în alte perioade sau state, precum un rol mai important acordat părților și avocaților, fie cu ocazia pornirii procesului, fie pe parcursul acestuia, în privința respectării formalismului. Am mai arătat și necesitatea uniformizării și clarificării regimului semnării actelor de procedură, necesitatea simplificării motivării hotărârilor judecătorești în anumite categorii de litigii, necesitatea reintroducerii obligativității participării avocaților în anumite etape procesuale, sau cel puțin în privința redactării cererilor. În plus, apreciem oportun procesul de digitalizare a justiției, acesta trebuind extins și utilizat și în forma dosarului electronic cu acces facil pentru părți, întrucât sistemele judiciare moderne se bazează pe capacitățile automatizate de stocare și prelucrare a datelor, fără a ignora componenta umană a procedurii civile.